

Botond Konstantinápoly kapuja előtt

hadjárat Bizánc ellen. A sikerrel az elveszett nyugati bevételeket tudták pótolni. Az ezután következő 14 éves békekorszak eredménye lett Bulcsú és Tormás (Árpád dédunokája) követsége Bizáncban a keleti kereszténység felvétele céljából. A békefolyamatot az augsburgi csatavesztés változtatta meg, mivel 957-ben Konstantin bizánci császár beszüntette az adó fizetését a magyaroknak. A következő évben megindult császári emlékéért a **Botondról szóló monda** is fenntartotta. A történet szerint a Bizáncba vonuló magyarokat a város kapujában egy óriás görög várta. Azt állította, hogy ha két magyar legyőzi őt, akkor a császár hajlandó megfizetni az adót. Ekkor lépett elő Botond, aki vezére parancsára buzogányával bevágta Bizánc kapuját. Ezután órákig tartó küzdelemben megölte a görög óriást, de a császár ennek ellenére sem fizette meg az adót. Az utolsó Bizánc elleni hadjárat 970-ben indult. A szövetséges sereget a kijevi fejedelem vezette, s az oroszok mellett részt vettek benne bolgárok, besenyők és magyarok is. A csatában Bizánc győzött, s a látványos kudarc – bár most elsősorban nem a magyarokat érte – számunkra a kalandozások lezárultát jelentette.

A kalandozások fontos **hatásokkal** jártak. A nyugati hadjáratok lezáródása külpolitikai váltást eredményezett. Taksony fejedelem ezután elsősorban védekezésre rendezkedett be, s ezzel a belpolitikára helyezte a nagyobb hangsúlyt. A keleti hadjáratok azt eredményezték, hogy a 950-es években megkezdődött **beilleszkedési folyamat** irányt váltott.

Ezután a kereszténység felvételére irányuló törekvések nem Bizánc, hanem Róma irányában történtek. A kalandozások befejezését ezek mellett az tette lehetővé, hogy a fejedelmek egyéb jövedelmeikből (adók, vámok) fenn tudták tartani fegyvereseiket, s így már nem volt szükség a zsákmányszerzésre. A 970-es évektől megindult tehát az a folyamat, mely a „harcos magyarság” európai állammá alakulását lehetővé tette.

A kül- és belpolitika változásai a 970-es évek elejétől **új politizálást igényeltek**. A fejedelem feladata ennek az új iránynak a felismerése és megvalósítása volt. A társadalmi és gazdasági lehetőségek kihasználását több probléma nehezítette. Az egyik az volt, hogy több főúr önállóan politizált és adót szedett, a másik, hogy Taksony fejedelem nem épített ki országos uralmi szervezetet, a harmadik kérdés pedig az volt, hogy mennyiben lehet felhasználni a keresztény ideológiát a fejedelmi hatalom megerősítésére. A külső feltételek is alaposan megváltoztak. A két hatalmas birodalom, mely Magyarországot közrefogta, megerősödött. Bizánc hozzákezdett a bolgár területek elfoglalásához, I. Ottó szász uralkodó pedig 962-ben létrehozta a Német-római Császárságot. Ezzel mindkét oldalról erősödött a keresztény nyomás. A tanulságokat levonva Géza fejedelem előtt **három nagy feladat** állt: békében maradni a szomszédokkal, felvenni a kereszténységet és bármi áron megteremteni a központi hatalmat.

Gézát a hagyomány keménykezű, sőt kegyetlen uralkodónak mutatja be. Pogánysága, **keleties szokásai** miatt sokan nem tartották István „méltó” apjának, ezért tevékenységének jelentőségét háttérbe szorították. Thietmar merseburgi püspök véleménye szerint: „Roppant kegyetlen, hirtelen haragjában sokakat megölt. Midőn kereszténnyé lett, a hit megerősítése végett tombolt vonakodó alattvalói ellen.” Géza hatalmának megerősítésére és a kereszténység terjesztésére valóban minden eszközt felhasználhatott. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy az államszervezés csakis így volt lehetséges.

A fejedelem az uralkodó szakrális tiszteletének hagyományait folytatta, s a keleties vonásokat nyilván erősítette édesanyjának besenyő származása is. A korabeli krónikák szerint Géza uralkodására és személyiségére nagy hatással volt felesége is. **Sarolt**, az erdélyi Gyula lánya görög-keresztény vallású volt, ezért a házasság politikai tettnek is minősülhetett. Géza tetteiről nagyon keveset írtak a krónikák, pedig kulcsfontosságú, „alapozó” szerepe volt.

A kereszténység felvétele

Magyarországon a kereszténység a 950-es években a keleti keresztény térítéssel indult hódító útjára. Gézának tehát nem abban kellett döntenie, felvegyük-e a kereszténységet, hanem abban, hogy melyiket vegyük fel. A külpolitikai körülmények segítettek ebben. A kalandozások utolsó harcai kellően elhidegítették a bizánci–magyar kapcsolatokat, ráadásul a bizánci császár az általa „felszabadított” Bulgáriának megszüntette mind a politikai, mind a vallási önállóságát, s ez figyelmeztetés lehetett a magyarok számára is. A Géza döntésére ható harmadik körülmény az volt, hogy Bizánc és a Német-római Császárság hódításai révén közvetlenül Magyarország szomszédságába kerültek. A két birodalom 972-ben szövetségre is lépett, s az országra ezzel két oldalról is erős nyomás nehezedett. Mindezek hatására igazából csak egy választása lehetett Géza fejedelemnek: a nyugati kereszténység felvétele.

972 nyarán Géza fejedelem követséget küldött I. Ottóhoz, mely megtérési szándékát jelezte. A császár gyors intézkedése mutatta, hogy rendkívül fontos volt számára a magyarok megtérésének kérdése. **Bruno püspököt** küldte Magyarországra. Ő megkeresztelte Géza fejedelmet, aki az István (Sztefanosz görögül annyit jelent, hogy koszorú) nevet kapta. Ettől fogva Gézát királynak nevezték (latinul rex, szlávul král), de fontos megjegyeznünk, hogy nem a hagyományos értelemben vett koronázott uralkodónak tekintették. Keresztény szertartással felkent első királyunk Géza fia, I. István volt. Géza is valószínűleg inkább a nagyúr kifejezést használhatta magára vonatkozóan. Gőgösebb volt annál, hogy megalázkodjon, és „Isten szolgája legyen”. Thietmar püspök így jellemezte Géza vallásosságát: „A mindenható Istennek és különféle képzelte isteneknek áldozott. Amikor püspöke emiatt szemrehányást tett neki, azt felelte, hogy elég gazdag és hatalmas ahhoz, hogy megtegye”. Az idézet egyértelműen bizonyítja azt, hogy a fejedelem nem volt egyistenhívő. Korábról származó rendkívüli fejedelmi hatalmát nem volt hajlandó elcserélni olyan hatalomért, mely Krisztus helytartója (a pápa) előtt megalázkodik. A **kereszténység** nem vallási, hanem **politikai szempontból volt fontos** számára. Nemcsak külpolitikai biztonságot jelentett, hanem a belső központosításhoz, a korszerű hatalmi szervezet kialakításához is nélkülözhetetlen volt.

973 márciusában Géza elküldte 12 főből álló főúri küldöttségét **Quedlinburgba**, ahol I. Ottó tartott birodalmi gyűlést. A húsvétkor létrejött találkozóra sem Géza, sem családtagjai nem mentek el. Ezzel azt hangsúlyozták, hogy Magyarország ugyan a keresztény Európához tartozik, de független más hatalmaktól. A gyűlésen Géza újabb térítőket kapott I. Ottótól. Magyarországra már korábban is jöttek térítők (pl. Szent Wolfgang), de az igazán sikeres térítő munkát **Szentgalleni Bruno** kezdte. Ő hozta magával Szent Márton kultuszát is, melynek eredményeképpen már Géza idejében elkezdtek építeni Pannonhalmán a Szent Márton apátságot. A 900-as évek végétől **Szent Adalbert** és társai vették át a térítő munkát. Adalbert tevékenységét a későbbi korok túlértékelték Bruno rovására. Ennek oka az volt, hogy Adalbertet tartották I. István megkeresztelőjének, amit azonban a források nem igazolnak. A térítés nem jelentette azonban egyházszerzet kiépítését is. **Templomhálózat még nem volt**, pusztán néhány helyen álltak kápolnák. Az egyházszerzet megteremtése csak I. István idejében történt meg.

Géza fejedelem külpolitikája

Géza fejedelem, korában páratlan módon, kerülte a háborúskodást. A **következő békepolitikát** a szükségyszerűség kényszerítette ki. A belső harcok és a kereszténység terjesztése nem engedte meg a külső háborúkat, nem lehetett egyszerre kifelé és befelé is küzdeni. Uralkodása idejében nem indított sem támadó, sem bosszúálló hadjáratot, sőt a béke érdekében még bizonyos határterületek feladását is vállalta. Térítő papokat hívott, és hospeseket (vendégtelepeseket) engedett az országba. Emellett a középkori hagyományoknak megfelelően **dinasztikus házasságokkal** igyekezett a békét megszilárdítani.

Legidősebb lányát Vitéz Boleszláv lengyel uralkodóhoz adta, második lányát pedig a bolgár trónörökshöz. A legjelentősebb dinasztikus kapcsolat István házasságával

jött létre, aki II. Henrik bajor herceg hűgát, Gizellát vette feleségül. Géza harmadik leánya Orseolo Ottó velencei dózse felesége lett. Az ő fia az az Orseolo Péter, akire I. István 1038-ban a magyar koronát hagyta. Géza legkisebb lányát Aba Sámuel vette feleségül. A szomszédos területekkel szembeni békepolitikát leginkább a német helyzet tette próbára. Az I. Ottó halála után (973) kialakult német viszálykodás támadásra ingerelhette volna Gézát, de Cívakodó Henrik bajor herceg többszöri lázadása sem tudta belecsábítani a harcokba. A kijevi orosz fejedelmekkel és az oroszoktól délre élő besenyőkkel is békések voltak a magyarság kapcsolatai; ez utóbbi elsősorban Géza fejedelem besenyő édesanyjának volt köszönhető. Magyarország déli határain is béke honolt. Sámuel bolgár cár, mivel ebben az időben a bizánci császárral állt harcban, mindenképpen nyugalmat akart északi szomszédjával. Ezt házassággal pecsételték meg; Géza öccse, Mihály feltehetőleg feleségül vette a bolgár hercegnőt.

Géza fejedelem belpolitikája

Géza első feladatai közé tartozott az **új székhely** kialakítása. Korábban Kalocsa környékén volt az Árpádok központja, s Géza a Duna bal partjáról a nyugatra néző **Esztergomba** tette át székhelyét. Az itt lévő települést már a rómaiak is lakták, s a fejedelem itt építtette fel hatalmas vörös kőtömbökből álló palotáját. Géza templomot is építtetett, melyet Szent István vértanúról neveztek el. A központ nyugatra helyezése jól mutatta az új orientáció irányát. Esztergom fejlesztése mellett érdemes megemlítenünk, hogy Géza kezdett hozzá a korábban kisebb jelentőségű Fehérvár kiépítéséhez is. Megszerezte Veszprém várát is, amit átengedett Saroltnak, s ezzel a vár királynéi székhellyé vált.

A központosító törekvések között létkérdés volt a katonai szervezet kiépítése, amiben Gézának két nagy érdeme volt. Valószínűleg már uralkodása első felében sikerült elérnie, hogy csak ő és feltétlen hívei rendelkeztek katonai kísérettel. A másik pozitívum az volt, hogy a hadsereg fenntartásáról belső erőforrásokból gondoskodott, a zsákmányszerző kalandozások megszűntek tehát nem gyengítette meg a fejedelmi hatalmat.

Géza katonasága lényegében három részből állt. Az európai mintának megfelelően felállított egy nehézfégyverzetű elit sereget. Ez az alakulat jórészt **idegen zsoldosokból** állt (orosz–varég testőrök), a parancsnokok pedig sváb lovagok voltak. Fégyverzetük kétélű egyenes kard, sodronypáncél és sisak volt. Az egyenes kard elterjedése Géza idejéhez köthető, de zsákmány formájában már korábban is megjelent. Ennek a nehézfégyverzetű seregnek a fenntartására már nem volt elég a szolgálónépek rendszere. A kereskedőkre kivetett vámok, a só- és ezüstbányák jövedelme és az adók kezdetleges formái (nyestprém, ökör) jelentették a gazdasági hátteret. A hadsereg legnagyobb részét a magyar katonák tették ki. Könnyebb fégyverekhez tartozott az íj, a vasfejű fokos, a zászlós kopja és a szablya. A hajlított, egyélű szablya csupán fél kilót nyomott, s így egy kézzel is könnyen lehetett forgatni, szemben a kétélű karddal. A **magyar katonaságot**, mint már korábban is említettük, a szolgáló népek tartották el. A magyar haderőt a csatlakozott népekből álló **katonai segédcsoportok** egészítették ki (székelyek, besenyők). A felderítés és az utóvéd alkotása volt a feladatuk. Mivel nagycsaládokban éltek, őket a családi gazdaság tartotta el.

A sikerek ellenére megmaradt Gézának az **utódlás gondja**. Mihály csupán elméleti jelölt lehetett, mert valószínűleg Géza halálakor már nem volt az élők sorában. A másik jelölt Koppány volt, aki Géza unokatestvéreként pályázott a fejedelmi székre. Vajk születésével azonban apja a másik öröklési rend alapján őt szerette volna utódjává tenni. Ezt nevezzük **primogeniturának**, vagyis elsőszülöttségi jognak. Az összeütközés Géza halála után, István fejedelemmé választásakor robbant ki. Mikor Géza 997-ben elhunyt, fia feladata maradt a területen az „európai intézményrendszer” kialakítása.

EURÓPA ÉS AZ EURÓPÁN KÍVÜLI VILÁG

a 11–13. században